

ARCHIWUM W „EURIDICE” I NIE TYLKO

Z końcem roku 2005 Archiwum Państwowe w Zamościu zaproszone zostało do udziału w projekcie europejskim **EURIDICE** (Europejskie Materiały Źródłowe do nauczania na Odległość), którego celem jest utworzenie serwisu internetowego oferującego uniwersytetom i szkołom wyższym w Europie dostęp online do zdigitalizowanych źródeł historycznych do nauczania historii. W projekcie uczestniczą uniwersytety z Leuven, Barcelony, Wiednia, Boras i Krakowa. Zadaniem archiwum było wytypowanie i przesłanie do testowania 200-250 skanów dokumentów.

Zdajemy sobie sprawę, iż nie posiadamy tej rangi dokumentów, co duże, starsze, zasobniejsze archiwa i być może nie w pełni wychodzimy na przeciw oczekiwaniom pomysłodawców projektu. Uznaliśmy jednak, że warto podjąć to wyzwanie, zwłaszcza, że się zbiegło w czasie z podjęciem przez Archiwum digitalizacji ciekawszych dokumentów. Przygotowaliśmy taki zestaw, częściowo jeszcze – korzystając z okazji – uzupełniony o dodatkowo zeskanowane archiwalia, tak aby przekazać stosunkowo reprezentatywny wybór naszych akt. Łącznie do przygotowanej w tym celu bazy komputerowej wprowadziliśmy 235 rekordów i zarazem przekazaliśmy tyleż plików obrazów. O rezultatach testowania będzie można przekonać się w późniejszym czasie. W programie wzięliśmy udział z trzynastoma innymi archiwami państwowymi.

W tym samym czasie archiwum zgłosiło propozycje do innego projektu internetowego „**U źródeł polskiej demokracji**”. Z przedstawionych przez nas propozycji akceptację uzyskał dokument – spisany w Tomaszowie akt notarialny z 1811 r., którym Jan Tuszyński zapisał na *potrzebę Wojska Narodowego Polskiego Xięstwa Warszawskiego Summę Kapitałną Złotych polskich Dwadzieścia tysięcy na wieczne czasy...* oraz afisz *Odezwa do mieszkańców pow. zamojskiego w sprawie odrodzenia Niepodległości Polski*. 20 X 1918 r. (Zbiór afiszów, ogłoszeń, druków ulotnych, zespół nr. 215, sygn. 9).

Na stronie internetowej NDAP „**Skarby archiwów polskich w internecie**” (serwis Polska.pl) można obejrzeć pięć naszych prezentacji. W „Dwudziestoleciu międzywojennym” – przedstawiamy List Bolesława Leśmiana do Romualda Jaśkiewicza, prezesa Sądu Okręgowego w Zamościu, poruszający sprawy służbowe oraz wzmiankujący wydanie nowego tomu poezji "Łąka" z 21 V 1920 r. (4 strony), odpis świadectwa urodzenia i chrztu B. Leśmiana z 28 I 1918 r., dokument zawarcia małżeństwa B. Leśmiana z Z. Chylińską w Paryżu 29 VI 1905 r., księgi notarialne Bolesława Leśmiana z lat 1922-1935 (4 ilustracje), a w dziale „II wojna światowa” Wykaz dzieci zabranych z obozu wysiedlonych w Zwierzyńcu z VII-VIII 1943 r. (35 stron) wraz z fotografią.

Opisy dokumentów do wszystkich prezentacji przygotowała p. Lucyna Wysocka (starszy archiwista AP w Zamościu).

NOWE MIKROFILMY

Do tej pory w Archiwum znajdują się jedynie wykonane w latach 60. mikrofilmy zespołów Powiatowych Rad Narodowych z lat 1944-1950, w liczbie 514 mikrofilmów długości 1773,50 mb dla PRN w Zamościu (15.667 klatek), Krasnymstawie (15.106) i Tomaszowie (6865) oraz zrealizowane na pocz. lat. 90. mikrofilmy akt stanu cywilnego z lat 1855-1891 w liczbie 2273 mf. o długości 5370 mb. Archiwum postanowiło kontynuować mikrofilmowanie dokumentów. Z końcem roku 2005 zlecono pracowni Archiwum Państwowego w Przemyśle zmikrofilmowanie zespołu Starostwo Powiatowe Zamojskie 1918-1939 znajdującego się w zasobie ...Archiwum Państwowego w Lublinie. Ten niezwykle cenny z punktu widzenia wiedzy o Zamościu lat międzywojennych zespół (ponad 5 tys. klatek) będzie dostępny dla użytkowników być może z końcem roku 2006. Obecnie kopie pozytywowe wykonywane są w Archiwum Dokumentacji Mechanicznej w Warszawie.

NOWE BAZY DANYCH

W archiwach państwowych funkcjonują komputerowe bazy danych: centralne i własne. Z tych pierwszych cztery najważniejsze (SEZAM, IZA, PRADZIAD, ELA) są już bazami dostępnymi w internecie. Na własne potrzeby, m.in. uwzględniając specyfikę swoich zasobów archiwa prowadzą własne bazy danych. Są archiwa z liczbą, nierzadko kilkunastu takich baz. W naszym Archiwum w 2001 r. jako pierwszą utworzono bazę WAZA z wykazem akt zdeponowanych i odziedziczonych przechowywanych w archiwach zakładowych (ob. 32 rekordy) oraz bazę WYWŁOCZKA (2001-2003), zamkniętą, zawierającą 1453 rekordy. Znalazły się w niej dane o wysiedlonych w czasie okupacji mieszkańcach wsi Wywłoczka – powstała z uwagi na bardzo dużą częstotliwość korzystania z ksiąg ludności tej miejscowości do kwerend socjalnych - prowadzącego do stopniowej destrukcji jednostki archiwalnej.

W roku 2003 powstała kolejna baza ZAKŁADY PRACY, dotycząca posiadanych przez archiwum informacji o miejscach przechowywania akt po zlikwidowanych instytucjach z b. wojew. zamojskiego (180 rekordów).

W 2005 r. utworzono bazy:

ASC KOLEGIATA – wprowadzono do niej dane ze skorowidzów ksiąg stanu cywilnego zamojskiej Kolegiaty, które posiadamy w archiwum (1870-1905), tj. nazwiska urodzonych, małżeństw (obu małżonków) i zmarłych. Z końcem kwietnia baza została czasowo zamknięta, ponieważ księgi z kolejnych lat zgodnie z przepisami archiwalnymi przekazane zostają o archiwum po stu latach. Za ten okres baza zarejestrowała 13.204 rekordy. Potrzebne nazwiska wyszukiwać można wg kolejności alfabetycznej, wg trzech rodzajów aktów (w ich obrębie również ułożone alfabetycznie) i wg dat rocznych. Baza posiada pola umożliwiające jej rozwinięcie o dane bardziej szczegółowe, które zawierają już same akty. Ze względu na niezwykłą pracochłonność wczytywania się w akty, nie będzie prędko możliwe takie jej rozszerzenie.

WŁAŚCICIELE NIERUCHOMOŚCI – baza zawiera nazwiska właścicieli nieruchomości hipotecznych z terenu powiatu zamojskiego, wprowadzone na podstawie kart inwentarzowych do zespołu Hipoteki Ordynacji. Baza czasowo została zamknięta. Jeszcze w tym roku do tej bazy wprowadzony zostanie kolejny zespół hipoteki, by z czasem objąć teren trzech powiatów. Baza daje możliwość wyszukiwania również wg miejscowości, numerów hipotecznych i sygnatur.

REJESTR MIESZKAŃCÓW – baza zawiera nazwiska mieszkańców Zamościa wg czynnych w latach 1932-39 Rejestrów Mieszkańców miasta Zamościa. Sporządzona jest na podstawie założonego równoległe z rejestrami wspólnego skorowidza. Tworzona jest nie tylko ze względu na zły stan fizyczny ksiąg skorowidza, ale też jego układ - w obrębie jednej litery nie jest zachowany porządek alfabetyczny. Baza jest stosunkowo mało zaawansowana (litera B), zawiera ok. 2000 rekordów (docelowo prawdopodobnie ok. 25 tys.). Niestety dane skorowidza ograniczają się do roku urodzenia, nr i strony księgi oraz uwag, w których można spotkać datę śmierci.

W 2006 r. powstały trzy kolejne bazy:

ASC MIKOŁAJ ZAMOŚĆ – analogiczna do bazy ASC KOLEGIATA, obejmująca parafię prawosławną św. Mikołaja w Zamościu. To porównywalnie mniejsza baza i prawdopodobnie połączy z czasem dane z zespołu drugiej w mieście parafii prawosławnej (wojskowej).

ZAGINIENI – baza obejmująca dane odnośnie osób uznanych za zaginione z akt sądu Grodzkiego w Zamościu z lat 1946-1950. Istotny jej aspekt – to okupacyjny charakter przeważającej liczby przypadków. Baza zawiera 1276 rekordów i pozwala raportować materiał w układzie chronologicznym dat śmierci oraz miejsc śmierci.

INWENTARZE – baza zawiera informacje o inwentarzach majątkowych występujących w aktach notariuszy zamojsko-szczebrzeskich z lat 1810-1867. To niezwykle interesujący materiał źródłowy do dziejów kultury materialnej, ale także umysłowej (wykazy książek, obrazy). Baza daje możliwość wyszukiwania wymienianych w inwentarzach grup przedmiotów (meble, garderoba, porcelana, inwentarz żywy itp.).

GROMADZIMY FOTOGRAFIE

Jak ukazywać przeszłość unikając nazbyt absorbujących zwłaszcza dla młodego człowieka przekazów tekstowych? Żyjemy w opoście przekazu wizualnego, gdy o wiele sugestywniej niż słowo przemawia obraz. Skąd czerpać tę obrazkową wiedzę, zwłaszcza o tym jak wyglądała nasza codzienność sprzed chociażby 20, 30, 50 lat. Od pewnego czasu zwracamy się do różnych osób o przekazywanie do Archiwum takich fotografii. Chcemy zgromadzić jak najwięcej zdjęć przedstawiających znane zamojskie postaci, rzemieślników przy zawodowych czynnościach, pochody, procesje, przypadkowe scenki uliczne, stare samochody, sanie, dorożkarzy, lodziarzy, rowerzystów, wnętrza lokali gastronomicznych, sklepów, urzędów, bale, towarzyskie spotkania, wszelkie wydarzenia urzędowe, szkolne, sytuacje rodzinne, muzykujących, udzielających się artystycznie, towarzysko, sportowo, w codziennych i niecodziennych okolicznościach.

Pierwsze skromne efekty starań już mamy. Do utworzonego zbioru fotografii trafiły już pierwsze zdjęcia. Przekazali je:

- p. Jerzy Ciepłiński – 63 zdjęcia, przedwojenne, m.in. pracownicy, poczty, urzędu skarbowego, dworca autobusowego;
- p. Krzysztof Czubara – 9 fotografii, m.in. dotyczących kilku znanych postaci zamojskich;
- p. Roman Górski – fotografia zamojskiego Legionu Młodych;
- p. Barbara Kamińska, córka popularnego zamojskiego fotografa – 97 zdjęć, głównie z lat 50. i ale także przedwojenne, dotyczą m.in. kościoła św. Krzyża, szkoły nowomiejskiej, jest też zdjęcie przedstawiające bpa Stefana Wyszyńskiego w Zamościu;
- p. Witold Korniewski – 7 fotografii Zamościa z lat 60-tych, a także ponad 2 tys. klitek negatywów z lat 1962-1989, z których wyselekcjonowane zostaną do reprodukcji zdjęcia o charakterze dokumentacyjnym;
- p. Ewa Lorentz – 15 zdjęć, m.in. zniszczony przez Niemców pomnik Józefa Piłsudskiego na terenie koszar w Zamościu;
- p. Józef Siudak – 58 zdjęć dotyczących zamojskiego szpitala, najstarsze z lat 30-tych;
- p. Roman Sawa – 2 zdjęcia, m.in. 3 p.a.l.;
- p. Marcin Zamoyski – fotografia z 1943 r. przedstawiająca dzieci z ochronki w Zwierzyńcu;
- p. Ewa Kowalczyk – 1 zdjęcie.

Interesujące zdjęcia znalazły się również w dokumentach dotyczących znanych w Zamościu postaci, które przekazali nam:

- p. Andrzej Onyszkiewicz – 8 zdjęć dra Tadeusza Onyszkiewicza
- p. Jacek Wiktorowicz – 5 zdjęć Zofii Wkotorowicz
- p. Andrzej Iwańciów – 5 zdjęć Mariana Iwańciówna
- p. Tadeusz Macias – 3 zdjęcia Kazimierza Maciasa,
- p. Wanda Nowikowska – 15 zdjęć p. Mariana Rozegnała
- p. Tadeusz Sobczuk - 167 zdjęć należących niegdyś do Ignacego Kowalskiego, znaczna część pochodzących z początków XX wieku, m.in. znanych zamojskich firm fotograficznych.

Od żony p. Ryszarda Hussa otrzymaliśmy ponad 200 zdjęć dotyczących dziejów Technicznej Szkoły Wojsk Lotniczych.

Dziękujemy.

Honorową listę ofiarodawców umieściliśmy na naszej stronie internetowej i będziemy ją na bieżąco uzupełniać o kolejne nazwiska.

Łącznie pozyskaliśmy już około 650 zdjęć, w większości niezwykle wartościowych, zapoczątkowując tym utworzenie zespołu, wzorem innych archiwów zatytułowanego „Zbiór fotografii”.

GALERIA INTERNETOWA

Dopiero w 2006 r. na naszej stronie internetowej powstała galeria prezentująca ciekawsze archiwalia. Usystematyzowane zostały w kilku podgaleriach odnoszących się do tematów (BOLESŁAW LEŚMIAN) i typów dokumentów (PLAKATY, AFISZE, DOKUMENTY RĘKOPIŚMIENNE, PLANY I MAPY).

Dla części z nich umożliwiliśmy ich oglądanie w większej rozdzielczości. Większe archiwa często ograniczają możliwość oglądania obrazów do małych rozmiarów o niewielkiej rozdzielczości, wykluczone jest już nie tylko jego komercyjne wykorzystanie, ale wręcz dokładniejsze przyjrzenie się. Po prostu – mamy taki dokument, chcesz go dokładniej obejrzeć – zapłać. Nasze Archiwum nie posiada tak cennych komercyjnie dokumentów i jest dotąd mało znane, więc w ramach swojego public relation chętnie tych kilkadziesiąt dokumentów w przyzwoitych rozmiarach udostępniliśmy.

Bez potrzeby jest w tym miejscu wymienianie ciekawszych rzeczy, które prezentujemy, skoro po prostu można je obejrzeć otwierając komputer. Galeria będzie systematycznie wzbogacana.

„PLAN ORDYNACJI” DRUKIEM

Nakładem Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Zamościu w miesiącu wrześniu 2005 r. ukazała się drukiem publikacja znajdującego się w zbiorach Archiwum Państwowego Zamościa „Planu zbiorowego dóbr Ordynacji Zamojskiej z 1906 roku”. Wydawnictwo liczy 52 strony, zawiera barwne reprodukcje 24 sekcji planu, a autorami opracowania są: dr Wojciech Przegon (AR Kraków) i Andrzej Kędziora (AP Zamość). Plan opublikowany został dzięki życzliwości prorektora i za razem dyrektora Centrum Badawczo-Szkoleniowego przy WSZiA, którym jest p. Bogdan Kawałko, inicjator i orędownik wielu cennych inicjatyw regionalnych.

UCZESTNICZYMY W WYSTAWACH

W miesiącu wrześniu 2005 r. otwarte zostały w Zamościu dwie wystawy, które swoimi zbiorami zasiliło Archiwum Państwowe w Zamościu. W Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej im. Jana Zamoyskiego z okazji konferencji naukowej podsumowującej obchody 400-lecia śmierci Jana Zamoyskiego zaprezentowano „Historyczne plany i widoki Zamościa”, wśród nich 10 planów Zamościa z lat 1912-1949. W galerii Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji na wystawie „Regionaliści – Stefan Miler i Michał Pieszko” znalazły się pochodzące z zasobów zamojskiego archiwum dokumenty i fotografie dotyczące obu tych postaci.

NASI AUTORZY

- Henryk Czajka** – radca prawny, doktorant Wydziału Prawa UMCS
- Krzysztof Czubara** – historyk, dr nauk humanistycznych, dziennikarz „Tygodnika Zamojskiego”, regionalista
- Marek Durakiewicz** – lekarz, dr nauk medycznych, z-ca ordynatora Oddziału Chirurgii ds. Chirurgii Naczyń Szpitala Wojewódzkiego im. Jana Pawła II w Zamościu
- Roman Górski** – historyk, w 1980-81 archiwista Archiwum Państwowego w Zamościu, od 1981 zamieszkały w USA
- Andrzej Kędziora** – bibliotekoznawca, dyrektor Archiwum Państwowego w Zamościu, regionalista
- Łukasz Kot** – dziennikarz Katolickiego Radia Zamość
- Jerzy Kowalczyk** – historyk sztuki, prof. dr hab., emerytowany profesor Instytutu Sztuki PAN
- Kazimierz Kowalczyk** – historyk, pedagog, regionalista
- Beata Kozaczyńska** – dr nauk humanistycznych, adiunkt Akademii Podlaskiej w Siedlcach
- Ewa Kuźma** – historyk, dr nauk humanistycznych, habilitant, pracownik naukowo-dydaktyczny Wyższej szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej im. Jana Zamoyskiego
- Ewa Lorentz** – konserwator zabytków, zabytkoznawca
- Jadwiga Łukaszczyk** – archiwistka Archiwum Państwowego w Zamościu
- Waldemar Maziarczyk** – historyk, kustosz Muzeum Zamojskiego
- Bogumiła Mielnicka** – archiwista Archiwum Państwowego w Zamościu
- Józef Niedźwiedź** – archeolog i historyk, kierownik oddziału Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków, regionalista
- Stanisław Orłowski** – fotografik, emerytowany pracownik służb konserwatorskich, prezes Zamojskiego Towarzystwa Fotograficznego
- Janusz Panasiewicz** – historyk, pracownik samorządowy, regionalista
- Wojciech Przegon** – dr inż., habilitant, pracownik naukowo-dydaktyczny Akademii Rolniczej w Krakowie
- Krzysztof Radziejewski** – historyk, pracownik Urzędu Miejskiego
- Bogumiła Sawa** – historyk, dr nauk humanistycznych, regionalista
- Gertruda Sowińska** – historyk, emerytowany dyrektor Archiwum Państwowego w Zamościu
- Agnieszka Szykuła** – artysta grafik, historyk sztuki, stażystka Archiwum Państwowego w Zamościu

- Bogdan Szyszka** – pedagog, dr nauk humanistycznych, wykładowca Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji, dyrektor ODN w Zamościu, regionalista
- Edyta Targońska** – archiwista Archiwum Państwowego w Lublinie
- Maciej Urbanowski** – historyk literatury i krytyk, dr habilitowany, pracownik naukowo-dydaktyczny Uniwersytetu Jagiellońskiego, współautor „Słownika Pisarzy Polskich”
- Dariusz Wojnarski** – historyk, dr nauk humanistycznych, habilitant, pracownik naukowo-dydaktyczny Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej im. Jana Zamoyskiego
- Lucyna Wszyńska** – historyk sztuki, starszy archiwista Archiwum Państwowego w Zamościu
- Jakub Żygawski** – geograf, doktorant, archiwista Archiwum Państwowego w Zamościu

Na okładce: prace Mariana Iwańciowa – zobacz s. 117